

Υδραυλική & Υδραυλικά Έργα
5^ο εξάμηνο Σχολής Πολιτικών Μηχανικών

Υδραυλική αγωγών με ελεύθερη επιφάνεια

Ανδρέας Ευστρατιάδης, Επίκουρος Καθηγητής ΕΜΠ

Τομέας Υδατικών Πόρων & Περιβάλλοντος, Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο
Ακαδημαϊκό έτος 2023-24

Ροή με ελεύθερη επιφάνεια (ή ροή σε ανοιχτούς αγωγούς)

- Βασικές αρχές ροής με ελεύθερη επιφάνεια:
 - η πίεση στην επιφάνεια είναι ίση με την ατμοσφαιρική (οριακή συνθήκη)
 - η ροή διέπεται από τη βαρύτητα
- Μορφές αγωγών με ελεύθερη επιφάνεια:
 - Ανοιχτοί στην ατμόσφαιρα
 - Φυσικοί (μισγάγγειες, υδατορεύματα, πλημμυρικά πεδία)
 - Τεχνητοί (κανάλια, αυλάκια, διώρυγες, υπερχειλιστές)
 - Κλειστοί, χωρίς πλήρη κάλυψη της διατομής με νερό (αγωγοί αποχέτευσης, οχετοί, σήραγγες)
- Αγωγοί σταθερής διατομής κατά μήκος → **πρισματικοί** (αφορά μόνο σε τεχνητούς αγωγούς)
- Συνήθεις διατομές τεχνητών αγωγών: ορθογωνικές, τραπεζοειδείς, τριγωνικές, κυκλικές, πεταλοειδείς
- Στη ροή με ελεύθερη επιφάνεια, το εμβαδόν της υγρής διατομής είναι συνάρτηση της γεωμετρίας της διατομής και της θέσης της ελεύθερης επιφάνειας (αντίθετα, στη ροή υπό πίεση η διατομή είναι πλήρως καλυμμένη με νερό, οπότε το εμβαδόν της είναι συνάρτηση μόνο της γεωμετρίας).

Χαρακτηριστικά γεωμετρικά και υδραυλικά μεγέθη

□ Χαρακτηριστικά γεωμετρικά μεγέθη αγωγού:

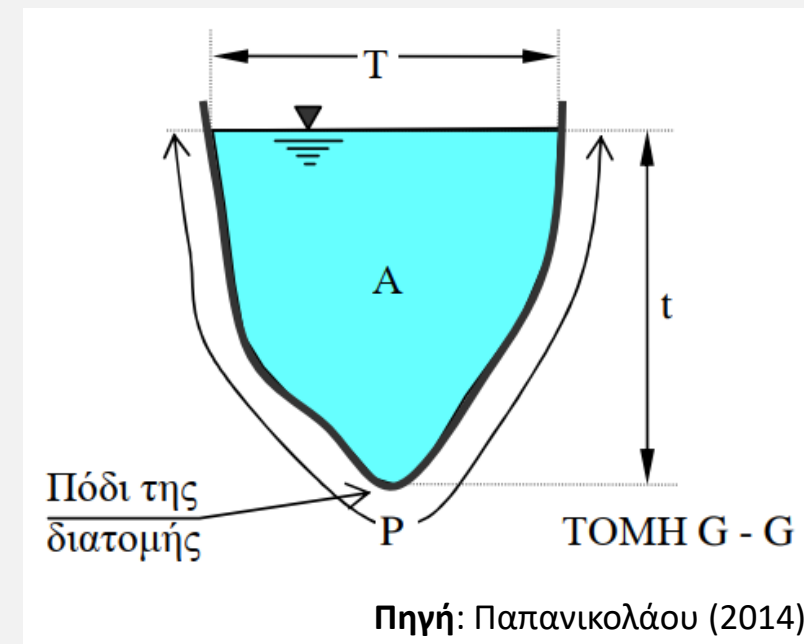
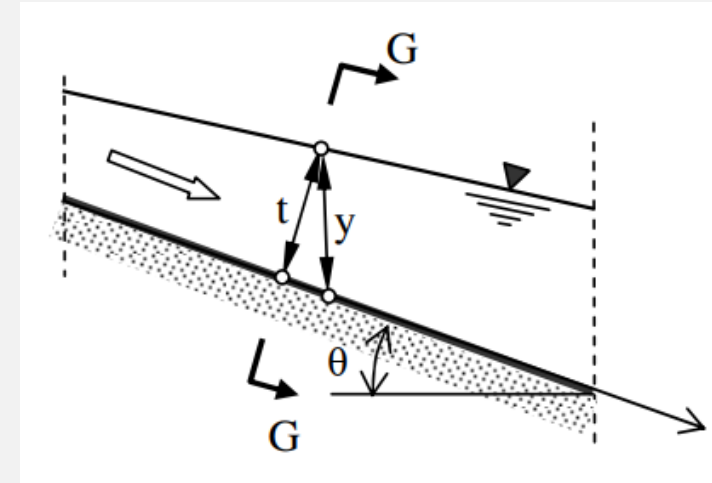
- Κατά μήκος κλίση πυθμένα, $J_0 = \tan\theta$

□ Χαρακτηριστικά γεωμετρικά μεγέθη διατομής:

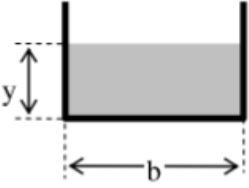
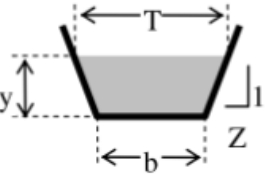
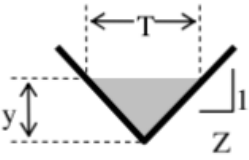
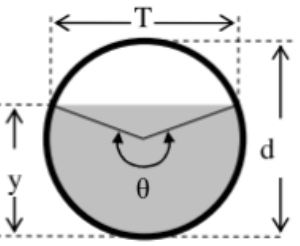
- Εμβαδόν υγρής διατομής, A
- Βρεχόμενη περίμετρος, P
- Πλάτος ελεύθερης επιφάνειας, T
- Εγκάρσιο βάθος, t : απόσταση από την ελεύθερη επιφάνεια ως το χαμηλότερο σημείο (πόδι) της διατομής (κάθετο στον πυθμένα)
- Κατακόρυφο βάθος, y (για $\theta < 8^\circ$, ήτοι κλίση έως 15%, $y \approx t$)

□ Παράγωγα υδραυλικά μεγέθη:

- Υδραυλική ακτίνα: $R = A/P$
- Υδραυλικό βάθος: $D = A/T$ (ίσο με το βάθος μιας ισοδύναμης ορθογωνικής διατομής πλάτους T , συμβολίζεται και ως y_h)

Γεωμετρικά χαρακτηριστικά τυπικών διατομών

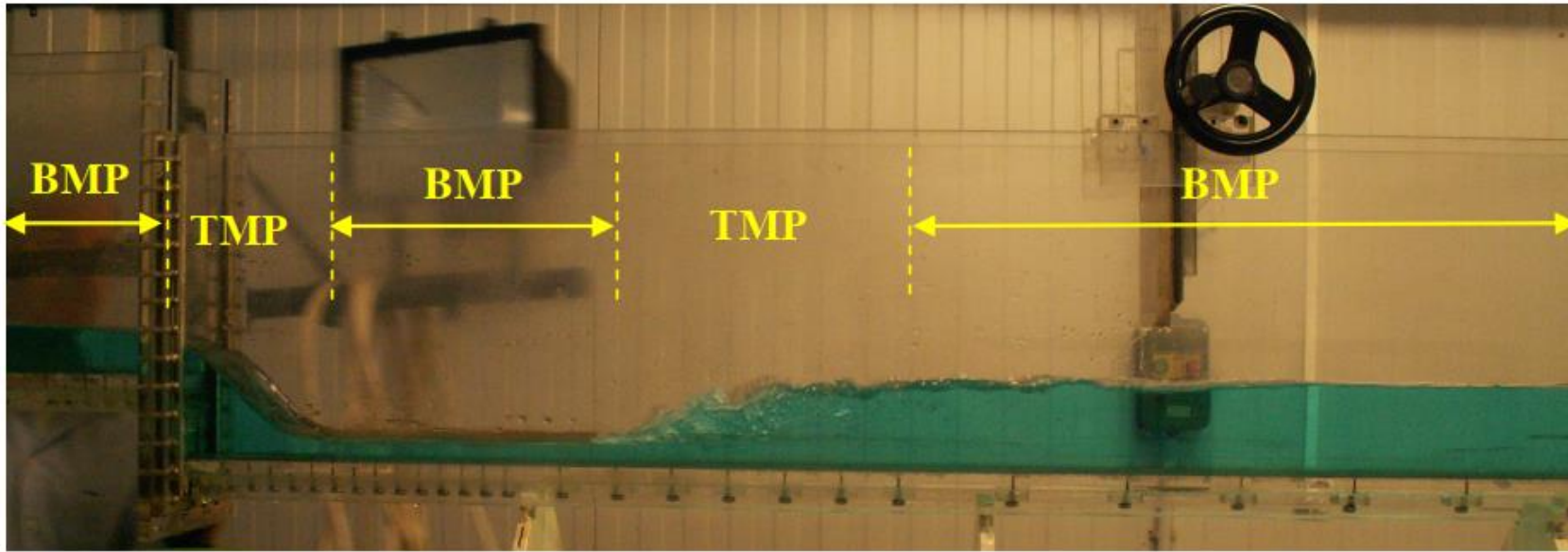
Διατομή	A	P	T	R _h	Y _h	\bar{y} και y
	by	$b + 2y$	b	$\frac{by}{b + 2y}$	y	$\frac{y}{2}$
	$(b + Zy)y$	$b + 2y\sqrt{1 + Z^2}$	$b + 2Zy$	$\frac{(b + Zy)y}{b + 2y\sqrt{1 + Z^2}}$	$\frac{(b + Zy)y}{b + 2Zy}$	$\bar{y} = \frac{y}{3} \frac{3b + 2Zy}{2b + 2Zy} = \frac{y}{3} \frac{2b + T}{b + T}$
	Zy^2	$2y\sqrt{1 + Z^2}$	$2Zy$	$\frac{Zy}{2\sqrt{1 + Z^2}}$	$\frac{y}{2}$	$\frac{y}{3}$
	$\frac{(\theta - \sin \theta)}{8} d^2$	$\frac{\theta}{2} d$	$d \sin\left(\frac{\theta}{2}\right)$ ή $2\sqrt{y(d - y)}$	$\left(1 - \frac{\sin \theta}{\theta}\right) \frac{d}{4}$	$\frac{(\theta - \sin \theta)}{8 \sin\left(\frac{\theta}{2}\right)} d$	$y = [1 - \cos(\theta/2)] \frac{d}{2}$ $\frac{2d(\sin(\theta/2))^3}{3(\theta - \sin \theta)} - \frac{d}{2} \cos(\theta/2)$

Κινηματική διάκριση ροής με ελεύθερη επιφάνεια

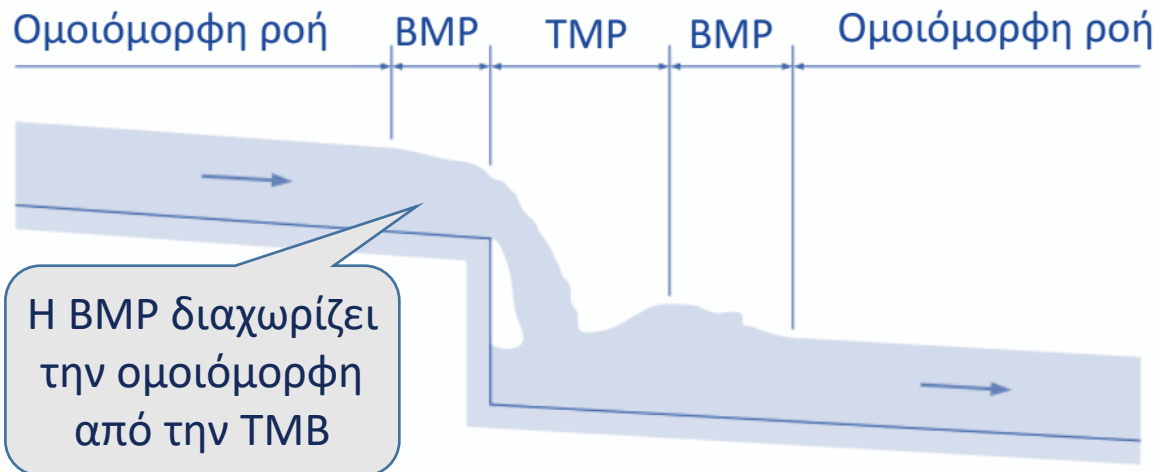
- **Μόνιμη ροή** (steady): το βάθος ροής παραμένει αμετάβλητο στο χρόνο, ήτοι $dy/dt = 0$ (αλλιώς η ροή ονομάζεται μη μόνιμη, unsteady, ή χρονικά μεταβαλλόμενη).
- **Ομοιόμορφη ροή** (uniform): το βάθος ροής (άρα και η ταχύτητα) παραμένει σταθερό σε όλο το μήκος του αγωγού, ήτοι $dy/dx = 0$ (αλλιώς η ροή ονομάζεται ανομοιόμορφη, non-uniform)
- Η **ανομοιόμορφη ροή** χωρίζεται σε δύο βασικές κατηγορίες:
 - **Βαθμιαία μεταβαλλόμενη ροή** (gradually varied flow), στην οποία η ελεύθερη επιφάνεια παρουσιάζει μικρή καμπύλωση ($dy/dx \ll 1$) και οι γραμμές ροής είναι περίπου παράλληλες, οπότε η κατανομή των πιέσεων θεωρείται κατά προσέγγιση υδροστατική.
 - **Ταχέως μεταβαλλόμενη ροή** (rapidly varied flow), στην οποία το βάθος y μεταβάλλεται σημαντικά σε μικρό μήκος ($dy/dx \sim 1$) και οι γραμμές ροής παρουσιάζουν έντονη καμπύλωση, συνεπώς δεν είναι γνωστή η κατανομή των πιέσεων (π.χ. ροή πάνω από υπερχειλιστή ή κάτω από θυρόφραγμα)

Παρατηρήσεις: Στους φυσικούς αγωγούς η ροή είναι μη μόνιμη και ανομοιόμορφη, ενώ η έννοια της ομοιόμορφης ροής έχει νόημα μόνο σε ευθύγραμμα τμήματα πρισματικών αγωγών μεγάλου μήκους και σταθερής κλίσης. Στην πράξη, δεν είναι δυνατή η επίτευξη συνθηκών μη μόνιμης ομοιόμορφης ροής.

Ομοιόμορφη vs. ανομοιόμορφη ροή (BMP, TMP)

Πειραματική διάταξη: Ορθογωνική διώρυγα πλάτους 10 cm με βυθισμένο αναβαθμό ύψους 7.5 cm και υδραυλικό άλμα (Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Τμήμα Πολ. Μηχανικών, Εργαστήριο Υδρομηχανικής & Περιβαλλοντικής Τεχνικής, Πηγή: Παπανικολάου, 2014)

Παρατήρηση: Τα έργα με ελεύθερη επιφάνεια που πραγματεύεται στο μάθημα (αγωγοί ακαθάρτων και ομβρίων) σχεδιάζονται με την υπόθεση μόνιμης ομοιόμορφης ροής (για κάθε τμήμα αγωγού). Η ανομοιόμορφη ροή εξετάζεται αναλυτικά στο μάθημα *Υδραυλική Ανοιχτών Αγωγών & Ποταμών* (7^ο εξάμηνο).

Δυναμική διάκριση ροής – Αριθμός Froude

- Από δυναμική άποψη η ροή χωρίζεται σε κατηγορίες με βάση τη σχέση των δυνάμεων αδρανείας και βαρύτητας που την επηρεάζουν, και εκφράζονται μέσω των αριθμών Reynolds και Froude.
- Ο **αριθμός Reynolds** εκφράζει τον λόγο των δυνάμεων αδράνειας προς τις δυνάμεις συνεκτικότητας (δυνάμεις τριβής, λόγω μη μηδενικού ιξώδους):

$$Re = \frac{V(4R)}{\nu}$$

Προσοχή: υδραυλική ακτίνα, $R = D/4$

όπου V είναι η μέση ταχύτητα ροής στη διατομή και $\nu = \mu/\rho$ το κινηματικό ιξώδες.

- Στους ανοιχτούς αγωγούς η ροή είναι πρακτικά **τυρβώδης** ($Re > 4000$), με εξαίρεση ροές σε διατομές με πολύ μικρά βάθη, μεγάλα πλάτη και πολύ χαμηλή ταχύτητα (π.χ. φυλλώδης ροή σε πεζοδρόμια).
- Ο **αριθμός Froude** εκφράζει τον λόγο των δυνάμεων αδράνειας προς τις δυνάμεις βαρύτητας:

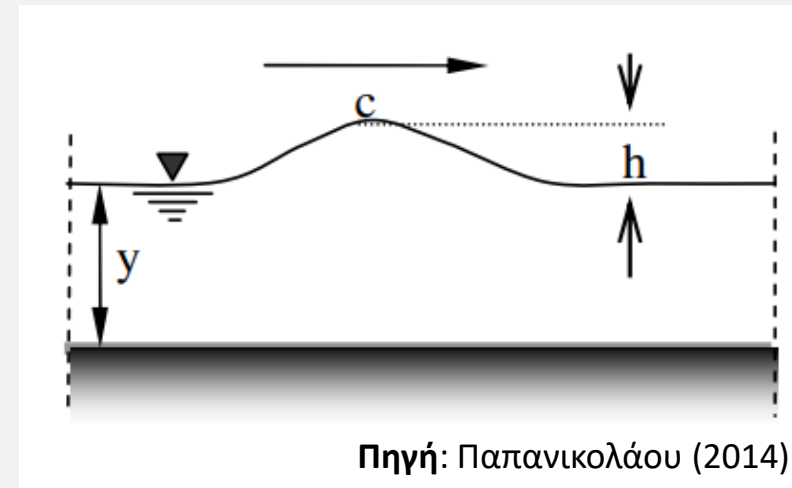
$$Fr = \frac{V}{\sqrt{gD}}$$

Προσοχή: υδραυλικό βάθος, $D = A/T$, όχι κατακόρυφο, y

- Ο αριθμός Froude αποτελεί το πλέον χαρακτηριστικό μέγεθος της ροής με ελεύθερη επιφάνεια, και χρησιμοποιείται για τη διάκρισή της σε τρεις κατηγορίες (υποκρίσιμη, υπερκρίσιμη, κρίσιμη).

Φυσική ερμηνεία αριθμού Froude – Διάκριση ροών

- Η ποσότητα $c = \sqrt{gD}$ είναι η ταχύτητα διάδοσης μιας μικρής διαταραχής (celerity), από τη δημιουργία ενός κυματισμού πολύ μικρού ύψους h σε μια ρηχή ελεύθερη επιφάνεια, βάθους y ($h \ll y$).
- Από τον ορισμό του αριθμού Froude προκύπτει ότι αν $Fr = 1$, τότε $V = c$. Συνεπώς, με βάση την τιμή του Froude, η ροή σε ένα αγωγό με ελεύθερη επιφάνεια, από δυναμική σκοπιά, χαρακτηρίζεται ως:

- **Υποκρίσιμη ($Fr < 1$):** Το κύμα κινείται ταχύτερα από τη μέση ροή ($V < c$), με αποτέλεσμα τυχόν μικροδιαταραχές στην ελεύθερη επιφάνεια μεταδίδονται και προς τα ανάντη. Οι δυνάμεις βαρύτητας (κύματα) υπερिशύουν των δυνάμεων αδράνειας (ταχύτητα ρευστού).
- **Υπερκρίσιμη ($Fr > 1$):** Το κύμα κινείται βραδύτερα από τη μέση ροή ($V > c$) με αποτέλεσμα τυχόν μικροδιαταραχές στην ελεύθερη επιφάνεια παρασύρονται προς τα κατάντη. Οι δυνάμεις αδράνειας (ταχύτητα ρευστού) υπερिशύουν των δυνάμεων βαρύτητας (κύματα).
- **Κρίσιμη ($Fr = 1$):** Η ροή είναι ασταθής, μεταπίπτοντας από υπερκρίσιμη σε υποκρίσιμη και αντίστροφα. Οι δυνάμεις αδράνειας και δυνάμεις βαρύτητας είναι ισοδύναμες.

Μονοδιάστατη ανάλυση σε μόνιμη ροή (1)

- Αρχή διατήρησης μάζας (εξίσωση συνέχειας):

$$Q = V_1 A_1 = V_2 A_2$$

- Αρχή διατήρησης ορμής (εξίσωση ποσότητας κίνησης):

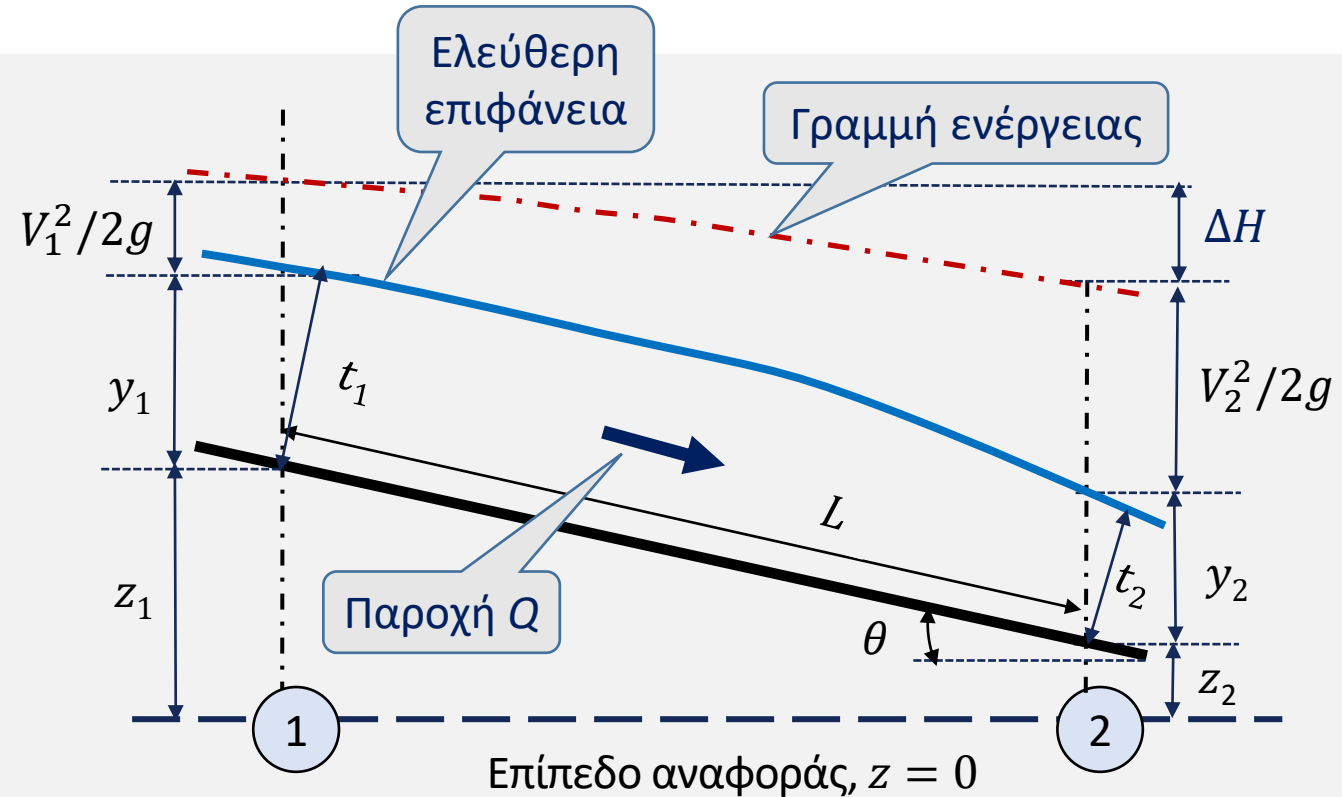
$$\Sigma F = F_g + F_\tau + F_p = \rho Q (\beta_2 V_2 - \beta_1 V_1)$$

όπου V η μέση ταχύτητα στη διατομή και β διορθωτικός συντελεστής (για ομοιόμορφη κατανομή ταχυτήτων, $\beta = 1$):

$$\beta = \frac{\int V^2 dA}{Q V}$$

- Αρχή διατήρησης ενέργειας:

$$z_1 + \frac{p_1}{\gamma} + a_1 \frac{V_1^2}{2g} = z_2 + \frac{p_2}{\gamma} + a_2 \frac{V_2^2}{2g} + \Delta H$$

- Ο διορθωτικός συντελεστής εκτιμάται ως (για ομοιόμορφη κατανομή ταχυτήτων, $\alpha = 1$):

$$\alpha = \frac{\int V^3 dA}{Q V^2}$$

Μονοδιάστατη ανάλυση σε μόνιμη ροή (2)

- Επειδή οι γραμμές ροής είναι παράλληλες, η κατανομή των πιέσεων είναι υδροστατική, οπότε:

$$z + \frac{p}{\rho g} = z_b + \frac{p_b}{\rho g}$$

όπου z_b το υψόμετρο του πυθμένα και p_b η πίεση στον πυθμένα, ήτοι:

$$p_b = \rho g_t t = \rho (g \cos\theta) t = \rho (g \cos\theta) (y \cos\theta) = \rho g y \cos^2\theta$$

- Για μικρές γωνίες θ , το ύψος ενέργειας γράφεται:

$$H = z + y \cos^2\theta + a \frac{V^2}{2g} \approx z + y + \frac{V^2}{2g}$$

Ειδική
ενέργεια

- Η τελική διατύπωση της **εξίσωσης διατήρησης ενέργειας** είναι:

$$z_1 + y_1 + \frac{V_1^2}{2g} = z_2 + y_2 + \frac{V_2^2}{2g} + \Delta H \Rightarrow y_1 + \frac{V_1^2}{2g} = y_2 + \frac{V_2^2}{2g} + (J_E - J_0)L$$

όπου $J_E = \Delta H/L$ η κλίση της γραμμής ενέργειας και $J_0 = \tan\theta \approx (z_1 - z_2)/L$ η κλίση του πυθμένα.

- Στην **ανομοιόμορφη ροή**, οι κλίσεις J_E , J_0 και J (κλίση ελεύθερης επιφάνειας) δεν ταυτίζονται.

Μόνιμη ομοιόμορφη ροή

- Ομοιόμορφη ροή → **πρισματικός αγωγός** (σταθερή κλίση πυθμένα, σταθερή γεωμετρία διατομών):

- Σταθερό βάθος ροής, ήτοι $dy/dx = 0$
- Σταθερή ταχύτητα, ήτοι $dV/dx = 0$

- Εξίσωση ενέργειας, όπου $y_1 = y_2$ και $V_1 = V_2$:

$$y_1 + \frac{V_1^2}{2g} = y_2 + \frac{V_2^2}{2g} + (J_E - J_0)L \Rightarrow J_E = J_0$$

- Αρχή διατήρησης ορμής ($\beta = 1$):

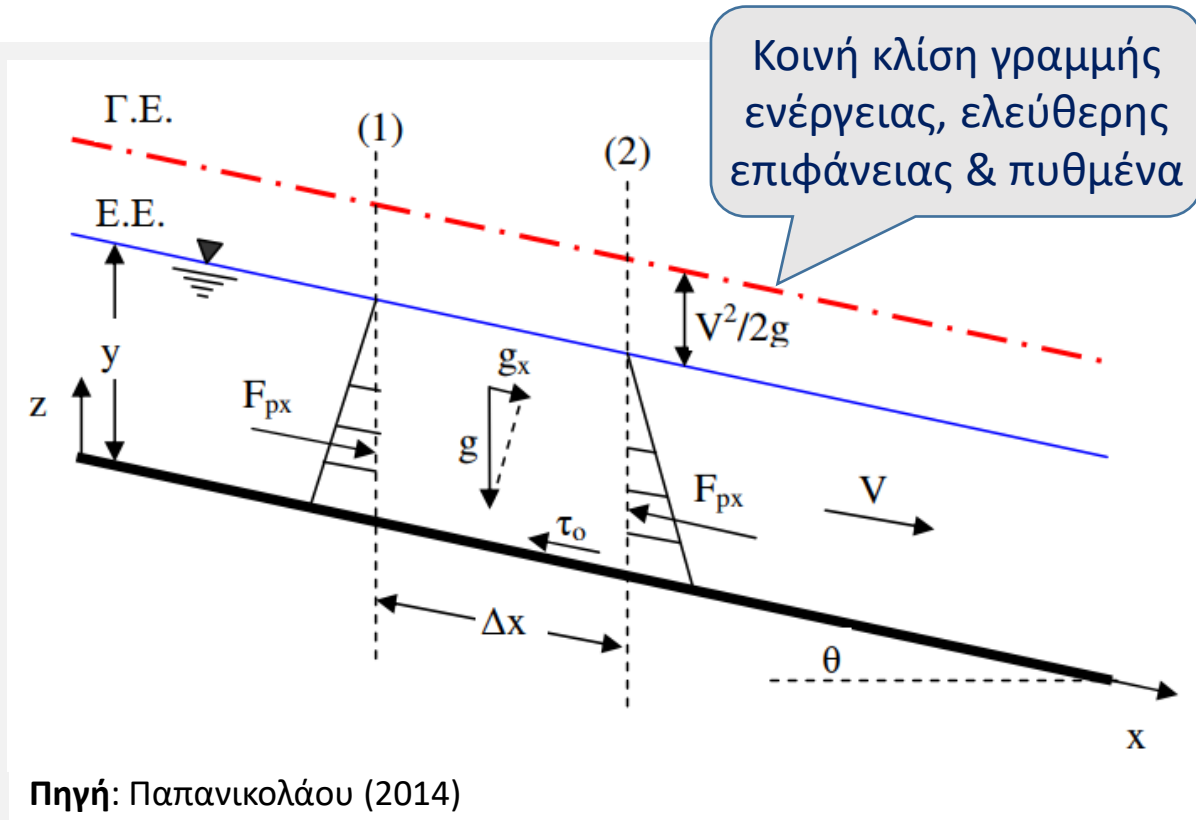
$$F_{\tau x} + F_{gx} + F_{px} = \rho Q(V_2 - V_1) = 0$$

- Ισχύει $F_{px} = 0$ (οι πιέσεις αλληλοαναιρούνται), $F_{\tau x} = -\tau_0 P \Delta x$ και $F_{gx} = \rho g_x A \Delta x = \rho g \sin\theta A \Delta x$

- Δεδομένου ότι $\gamma = \rho g$, $R = A/P$ και $J_0 = \sin\theta$ προκύπτει η **εξίσωση ομοιόμορφης ροής**:

$$\tau_0 = \gamma R J_0$$

Στη γενικευμένη σχέση εισάγεται η κλίση της ΓΕ, όχι του πυθμένα!

Μόνιμη ομοιόμορφη ροή – Σχέση Manning

- Κατ' αντιστοιχία με τους αγωγούς υπό πίεση, η μέση διατμητική τάση των τοιχωμάτων γράφεται:

$$\tau_0 = C_f \rho \frac{V^2}{2} = \frac{f}{4} \rho \frac{V^2}{2} \quad (f: \text{συντελεστής τριβών})$$

- Συνδυάζοντας τις δύο σχέσεις προκύπτει:

$$J_0 = \frac{f}{4R} \frac{V^2}{2g} \Rightarrow V = \sqrt{8g/f} \sqrt{R J_0}$$

- Θέτοντας $C = \sqrt{8g/f}$ προκύπτει η εμπειρική εξίσωση Chézy (υπόθεση σταθερού C).
- Οι Manning (1885) και Strickler, δουλεύοντας ανεξάρτητα, κατέληξαν ότι ο συντελεστής C δεν είναι δυνατόν να είναι ανεξάρτητος του βάρους ροής, οπότε πρότειναν μια σχέση μεταβολής του ως συνάρτηση της υδραυλικής ακτίνας, ήτοι $C = R^{1/6}/n$, όπου n σταθερά που εκφράζει την **τραχύτητα** της διατομής. Αντικαθιστώντας προκύπτει η γνωστή ως **σχέση Manning**:

$$V = \frac{1}{n} R^{2/3} J_0^{1/2} \Rightarrow Q = \frac{1}{n} A R^{2/3} J_0^{1/2}$$

- Θέτοντας την υδραυλική κλίση J_E , η σχέση του Manning γενικεύεται και για ανομοιόμορφη ροή.

Wall Material	n
A. Artificially lined channels	
Glass	0.010
Brass	0.011
Steel, smooth	0.012
Steel, painted	0.014
Steel, riveted	0.015
Cast iron	0.013
Concrete, finished	0.012
Concrete, unfinished	0.014
Wood, planed	0.012
Wood, unplaned	0.013
Clay tile	0.014
Brickwork	0.015
Asphalt	0.016
Corrugated metal	0.022
Rubble masonry	0.025
B. Excavated earth channels	
Clean	0.022
Gravelly	0.025
Weedy	0.030
Stony, cobbles	0.035
C. Natural channels	
Clean and straight	0.030
Sluggish with deep pools	0.040
Major rivers	0.035
Mountain streams	0.050
D. Floodplains	
Pasture, farmland	0.035
Light brush	0.050
Heavy brush	0.075
Trees	0.150

Συντελεστής Manning

- Στην πράξη εφαρμόζονται τυπικές τιμές του n , που έχουν εξαχθεί πειραματικά, και αναφέρονται σε ένα ευρύ φάσμα φυσικών και τεχνητών επιφανειών.
- Τυπικό εύρος τιμών (εύρος αβεβαιότητας $\pm 20\%$):
 - Ευθύγραμμοι τεχνητοί αγωγοί: $n = 0.010-0.025$ (σκυρόδεμα: $0.012-0.015$)
 - Χωμάτινα κανάλια - τάφροι: $n = 0.022-0.035$
 - Φυσικά υδατορεύματα: $n = 0.030-0.050$ (εξάρτηση και από φυτοκάλυψη, φερτά, γεωμετρικές αστάθειες, οριζοντιογραφικές μεταβολές, κτλ.)
 - Εδαφικές επιφάνειες και πλημμυροπεδιάδες: $n = 0.035-0.150$
- Στη βιβλιογραφία, ο όρος $1/n$ αναφέρεται ως συντελεστής Strickler.
- Σε **σύνθετες διατομές**, με διαφορετική τραχύτητα κατά τμήματα, εκτιμάται ένας ενιαίος συντελεστής μέσω ημιεμπειρικών σχέσεων, π.χ. μέθοδος Horton-Einstein:

$$n_e = \frac{\left(\sum P_i n_i^{3/2}\right)^{2/3}}{P^{2/3}}$$

Υπολογισμός ομοιόμορφου βάθους

□ Το ομοιόμορφο βάθος (συμβολίζεται και ως y_0) υπολογίζεται από τη σχέση του Manning με δοκιμές, εφαρμόζοντας μια επαναληπτική διαδικασία ως προς το βάθος, με τυπική τιμή έναρξης $y^{[0]} = 1.0$ m.

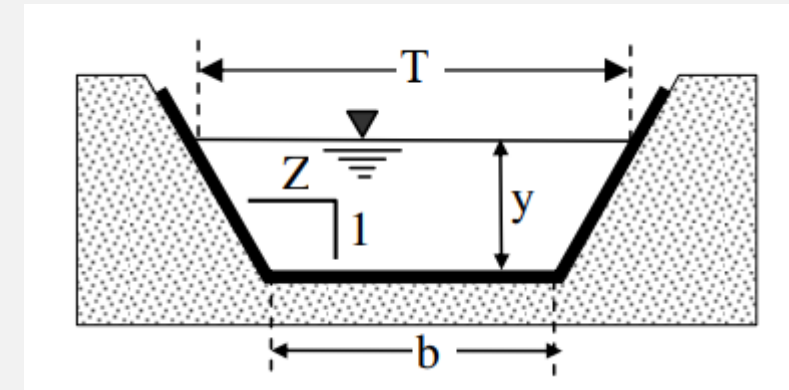
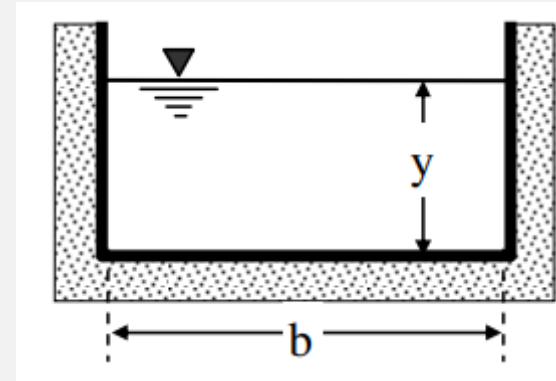
□ Ορθογωνική διατομή:

$$Q = \frac{1}{n} \frac{(b y)^{5/3}}{(b + 2y)^{2/3}} J_0^{1/2} \Rightarrow y^{[i+1]} = \frac{1}{b} \left[\frac{n Q}{J_0^{1/2}} (b + 2y^{[i]})^{2/3} \right]^{3/5}$$

□ Τραπεζοειδής διατομή:

$$Q = \frac{1}{n} \frac{[(b + zy)y]^{5/3}}{(b + 2y\sqrt{1 + z^2})^{2/3}} J_0^{1/2} \Rightarrow$$

$$y^{[i+1]} = \frac{1}{b + zy^{[i]}} \left[\frac{n Q}{J_0^{1/2}} (b + 2y^{[i]}\sqrt{1 + z^2})^{2/3} \right]^{3/5}$$

Παρατήρηση: Η ορθογωνική και η ισοσκελής τριγωνική διατομή είναι υποπεριπτώσεις της τραπεζοειδούς, για $z = 0$ και $b = 0$, αντίστοιχα.

Κυκλικές διατομές

- Στους υπολογισμούς εισάγεται η **γωνία πλήρωσης** θ :

$$y = (D/2) [1 - \cos(\theta/2)]$$

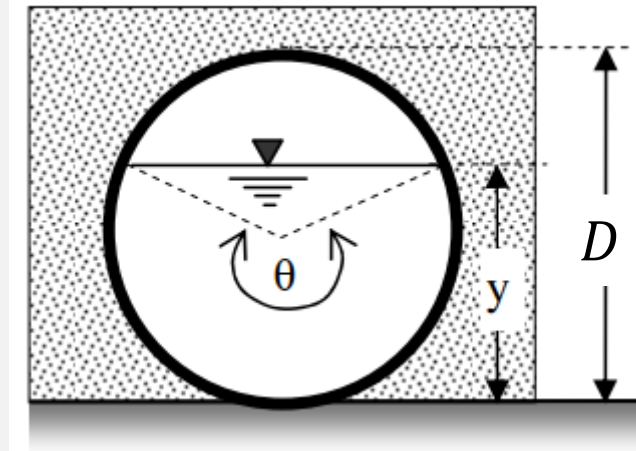
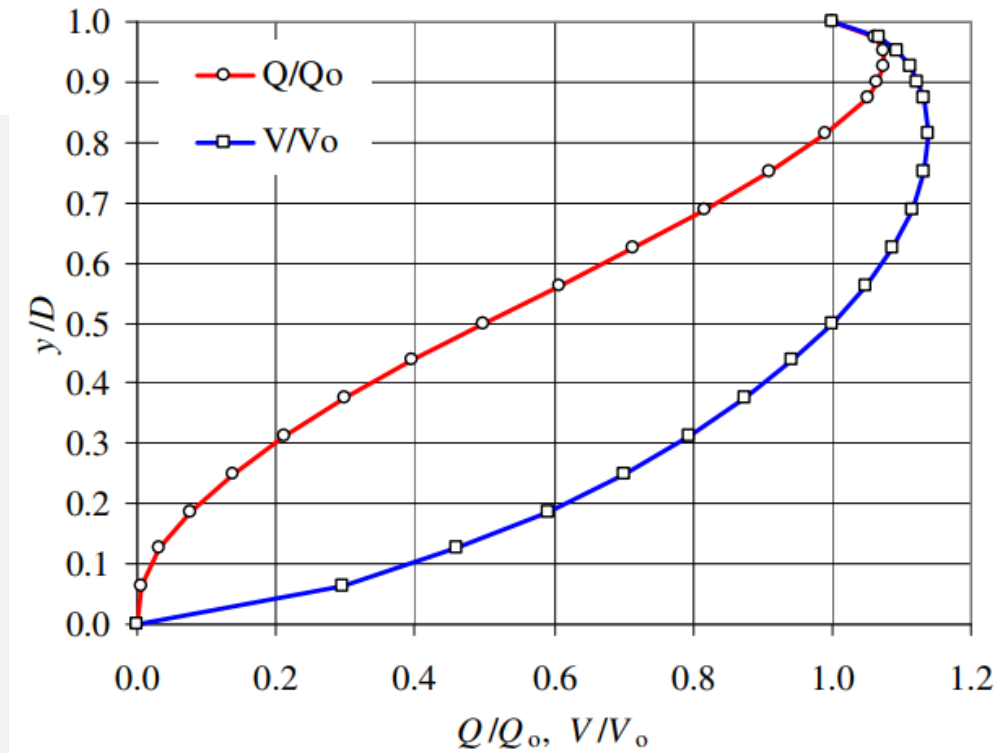
- Η σχέση του Manning γράφεται:

$$Q = \frac{1}{n} \frac{(\theta - \sin\theta)^{5/3} (D/2)^{8/3}}{2^{5/3}} J_0^{1/2} \Rightarrow \frac{Q}{Q_0} = \frac{(\theta - \sin\theta)^{5/3}}{2\pi \theta^{2/3}}$$

- Η επαναληπτική διαδικασία διατυπώνεται ως εξής:

$$\theta^{[i+1]} = \left[\frac{n Q}{J_0^{1/2} (D/2)^{8/3}} \theta^{[i]^{2/3}} \right]^{3/5} + \frac{\sin\theta^{[i]}}{2} + \frac{\theta^{[i]}}{2}$$

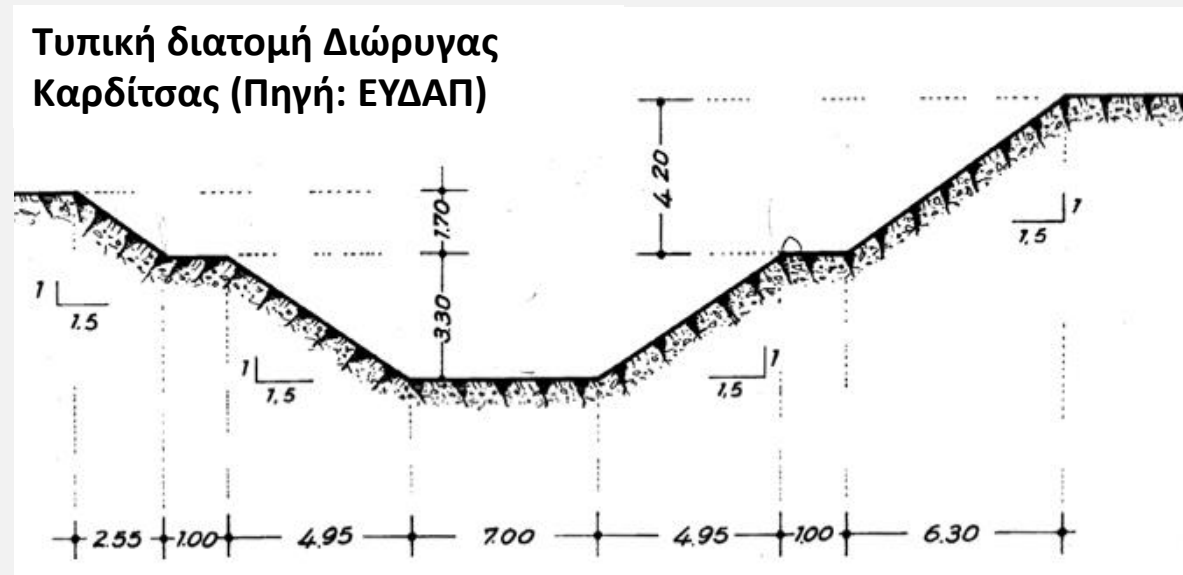
Παρατήρηση: Στην πράξη χρησιμοποιούνται διαγράμματα που εκφράζουν τους λόγους Q/Q_0 και V/V_0 (οι όροι Q_0 και V_0 αναφέρονται σε ολική πλήρωση) συναρτήσει του ποσοστού πλήρωσης, y/D . Όμως, στον κύκλο η σχέση του Manning δεν είναι ακριβής, διότι ο συντελεστής n μεταβάλλεται με το βάθος.

Σύνθετες διατομές

- Διατομές που περιλαμβάνουν μια **κύρια κοίτη** καθώς και μια ευρύτερη. Συνήθως αφορά σε φυσικά υδατορεύματα και τεχνητές τάφρους με αναχώματα εκατέρωθεν, όπου σε μεγάλες παροχές η κύρια διατομή υπερχειλίζει προς την ευρύτερη (αναφέρεται ως **πλημμυρική κοίτη**).
- Οι ταχύτητες ροής στα επιμέρους τμήματα είναι διαφορετικές, λόγω της διαφορετικής τραχύτητας και του διαφορετικού βάθους.
- **Μέθοδος ενιαίας διατομής:** Η διατομή αντιμετωπίζεται ως ενιαία, με υδραυλική ακτίνα $R = \sum A_i / \sum P_i$ και στη συνέχεια εφαρμόζεται ο τύπος Manning. Αν η τραχύτητα είναι διαφορετική στα επιμέρους της τμήματα, πρέπει να εκτιμηθεί μια μέση τιμή της.
- **Μέθοδος χωριστών διατομών:** Η διατομή χωρίζεται σε ιδεατές διεπιφάνειες (συνήθως κατακόρυφες) και η παροχή εκτιμάται ως εξής (αγνοούνται οι απώλειες ενέργειας στις διεπιφάνειες του νερού):

$$Q = \sum \left(\frac{1}{n_i} A_i R_i^{2/3} J_0^{1/2} \right)$$

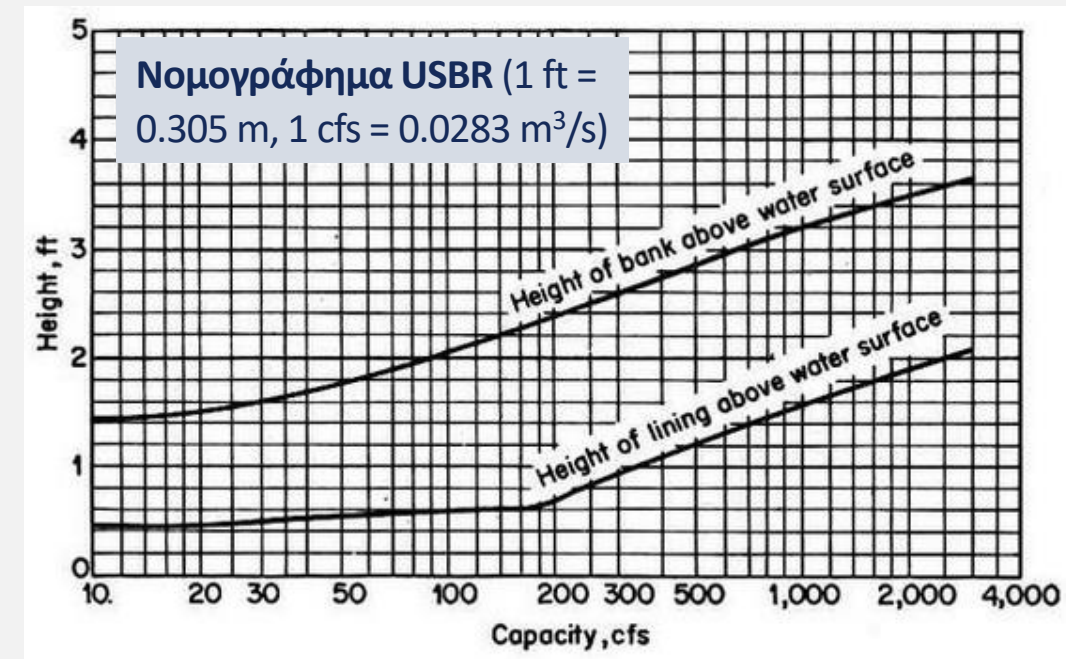
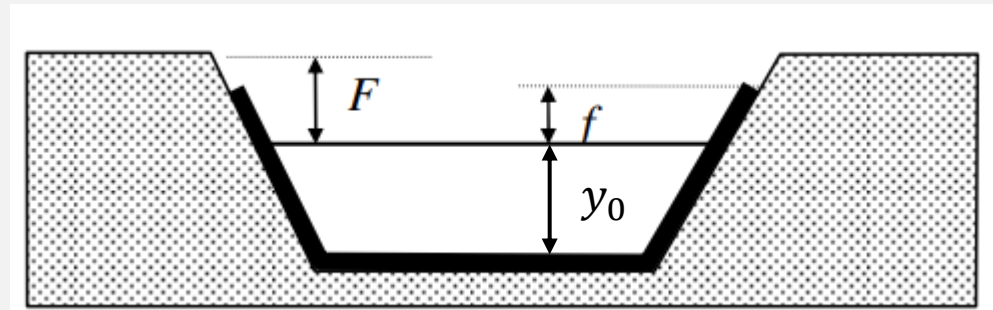
Σχεδιασμός ανοιχτών αγωγών: Γενικές αρχές

- Ανεπένδυτοι αγωγοί: αρδευτικές & αποστραγγιστικές **τάφροι**
- Εφαρμογή **επένδυσης** (διώρυγες, κανάλια):
 - Βελτίωση παροχетеυτικότητας (μείωση απωλειών ενέργειας, λόγω μειωμένης τραχύτητας)
 - Προστασία από διάβρωση → ευστάθεια διατομής
 - Περιορισμός διαρροών (τάφροι → υψηλή διαπερατότητα)
- Παράγοντες που λαμβάνονται υπόψη στον σχεδιασμό:
 - **Ελάχιστη επιτρεπόμενη ταχύτητα**, προκειμένου να αποφεύγεται η επικάθιση φερτών στον αγωγό (εξαρτάται από την κοκκομετρία των φερτών υλικών, τυπική τιμή 0.60 m/s).
 - **Μέγιστη ταχύτητα**, για αποφυγή διάβρωσης (εξαρτάται από το υλικό, σύνηθες εύρος 3.0 ως 6.0 m/s)
 - **Κλίση πυθμένα**: Εξαρτάται από την τοπογραφία, το απαιτούμενο ύψος κινητικής ενέργειας κατά τη λειτουργία του έργου, και από κατασκευαστικούς παράγοντες (επιθυμητό όριο ≥ 1.0 m/km).
 - **Κλίση πρανών**: Εξαρτάται από την ποιότητα του εδάφους και τη μέθοδο κατασκευής.

Εδαφικό υλικό	Κλίση Z
Βράχος	1/5 ως 1/10
Σκληρά αργιλικά εδάφη, επενδεδυμένα με σκυρόδεμα	1/2 ως 1/1
Σκληρά εδάφη	1/4
Γαιώδη εδάφη με επένδυση λίθων	1/1
Συνεκτική άργιλος	3/2
Χαλαρά αμμώδη εδάφη	2/1
Αμμώδη εδάφη σε πορώδη άργιλο	3/1

Χαρακτηριστικά μεγέθη σχεδιασμού επενδεδυμένων διωρύγων

- **Υλικό επένδυσης** (καθορισμός συντελεστή τραχύτητας, n): σκυρόδεμα, σκυροκονιάματα, τσιμεντοκονίες, λιθοδομές, ξηρολιθοδομές, συρματοκιβώτια (σαραζανέτια)
- **Μέγιστο βάθος:** εκτιμάται ως το ομοιόμορφο βάθος y_0 που αντιστοιχεί στην παροχή σχεδιασμού του αγωγού
- **Ελεύθερο ύψος, F** (freeboard): απόσταση από την κορυφή της διώρυγας ως την ελεύθερη επιφάνεια («φρύδι»), ώστε να αποφεύγονται οι υπερχειλίσεις.
- **Ύψος επένδυσης, f** : απόσταση του ανώτερου σημείου της επένδυσης από την ελεύθερη επιφάνεια (εξαρτάται από το μέγεθος της διώρυγας και τις διακυμάνσεις της στάθμης λόγω κυματισμών, παρεμβολής ρυθμιστών ροής, κτλ.).
- Τα ύψη F και f εκτιμώνται μέσω **νομογραφημάτων** (π.χ., US Bureau of Reclamation) συναρτήσεως της παροχής.

Η έννοια της υδραυλικά βέλτιστης διατομής

- **Γενική αρχή:** ελαχιστοποίηση βρεχόμενης περιμέτρου για δεδομένο εμβαδό διατομής → μεγιστοποίηση παροχεταιυτικότητας (πρακτική εφαρμογή μόνο σε επενδεδυμένες πρισματικές διώρυγες)

- **Μαθηματική διατύπωση προβλήματος:**

$$\text{minimize } P(\mathbf{x}), \text{ s.t. } A(\mathbf{x}) = A_0$$

όπου $\mathbf{x} = (x_1, x_2, \dots, x_n)$ χαρακτηριστικές διαστάσεις της διατομής (μεταξύ άλλων, το ομοιόμορφο βάθος ροής) και A_0 το εμβαδό της υγρής διατομής (για δεδομένη παροχή και ταχύτητα).

- Η βρεχόμενη περίμετρος ελαχιστοποιείται όταν:

$$dP = \frac{\partial P}{\partial x_1} dx_1 + \frac{\partial P}{\partial x_2} dx_2 + \dots + \frac{\partial P}{\partial x_n} dx_n = 0$$

- Ακόμη, επειδή $A = A_0$ ισχύει:

$$dA = \frac{\partial A}{\partial x_1} dx_1 + \frac{\partial A}{\partial x_2} dx_2 + \dots + \frac{\partial A}{\partial x_n} dx_n = 0$$

- Προκύπτει ένα πρόβλημα βελτιστοποίησης μιας συνάρτησης πολλών μεταβλητών υπό έναν περιορισμό (πρόβλημα δεσμευμένων ακροτάτων).

Μαθηματική διατύπωση προβλήματος βελτιστοποίησης

- Διαμορφώνεται η βοηθητική συνάρτηση $\varphi = P - \lambda A$, τα ακρότατα της οποίας υπολογίζονται ως εξής:

$$\nabla P(\mathbf{x}) - \lambda \nabla A(\mathbf{x}) = 0 \implies \left(\frac{\partial P}{\partial x_1} - \lambda \frac{\partial A}{\partial x_1} \right) dx_1 + \left(\frac{\partial P}{\partial x_2} - \lambda \frac{\partial A}{\partial x_2} \right) dx_2 + \dots + \left(\frac{\partial P}{\partial x_n} - \lambda \frac{\partial A}{\partial x_n} \right) dx_n = 0$$

όπου λ πολλαπλασιαστής Lagrange.

- Δεδομένου ότι $dx_i \neq 0$, για κάθε όρο της εξίσωσης ισχύει:

$$\frac{\partial P}{\partial x_1} - \lambda \frac{\partial A}{\partial x_1} = 0, \frac{\partial P}{\partial x_2} - \lambda \frac{\partial A}{\partial x_2} = 0, \dots, \frac{\partial P}{\partial x_n} - \lambda \frac{\partial A}{\partial x_n} = 0$$

- Από τις παραπάνω σχέσεις καθώς και από τη γνωστή διατομή, ήτοι:

$$A(x_1, x_2, \dots, x_n) = A_0$$

προκύπτει ένα σύστημα $n + 1$ εξισώσεων.

- Η μεταβλητή λ ορίζεται από μία από τις παραπάνω εξισώσεις, για την οποία $\partial A / \partial x_i \neq 0$.
- Τελικά, απαλείφοντας το λ , καταλήγουμε σε σχέσεις που συνδέουν τις ανεξάρτητες μεταβλητές x_1, x_2, \dots, x_n .

Παράδειγμα υπολογισμών για ορθογωνική & τραπεζοειδή διατομή

Ορθογωνική διατομή

- ❑ Μεταβλητές: βάθος y , πλάτος b
- ❑ Χαρακτηριστικές γεωμετρικές σχέσεις:

$$P = b + 2y \text{ και } A = by$$

- ❑ Σύστημα εξισώσεων:

$$\frac{\partial}{\partial b}(P - \lambda A) = 0 \Rightarrow 1 - \lambda y = 0$$

$$\frac{\partial}{\partial y}(P - \lambda A) = 0 \Rightarrow 2 - \lambda b = 0$$

- ❑ Επιλύοντας το σύστημα προκύπτει:

$$b = 2y$$

Τραπεζοειδής διατομή

- ❑ Μεταβλητές: βάθος y , πλάτος b , κλίση πρανών z
- ❑ Χαρακτηριστικές γεωμετρικές σχέσεις:

$$P = b + 2y\sqrt{1 + z^2} \text{ και } A = (b + zy)y$$

- ❑ Σύστημα εξισώσεων:

$$\frac{\partial}{\partial b}(P - \lambda A) = 0 \Rightarrow 1 - \lambda y = 0$$

$$\frac{\partial}{\partial y}(P - \lambda A) = 0 \Rightarrow 2\sqrt{1 + z^2} - \lambda(b + 2zy) = 0$$

$$\frac{\partial}{\partial z}(P - \lambda A) = 0 \Rightarrow \frac{2zy}{\sqrt{1 + z^2}} - \lambda y^2 = 0$$

- ❑ Επιλύοντας το σύστημα προκύπτει:

$$z = \sqrt{3}/3 \text{ και } b = 2y/\sqrt{3}$$

Υδραυλικά βέλτιστη διατομή: Παρατηρήσεις

- Τα χαρακτηριστικά μεγέθη της βέλτιστης **ορθογωνικής διατομής** είναι:

$$b = 2y \rightarrow A = 2y^2, P = 4y, R = y/2, T = 2y$$

- Η βέλτιστη **ισοσκελής τραπεζοειδής διατομή** είναι **μισό εξάγωνο** ($\theta = 60^\circ$), με χαρακτηριστικά μεγέθη:

$$z = \sqrt{3}/3 \text{ και } b = 2y/\sqrt{3} \rightarrow A = \sqrt{3}y^2, P = 2\sqrt{3}y, R = y/2, T = 4y/\sqrt{3}$$

- Αν η **κλίση πρανών** είναι δεδομένη (καθώς εξαρτάται από τα χαρακτηριστικά του εδάφους), τότε το πρόβλημα εκτίμησης της βέλτιστης τραπεζοειδούς διατομής έχει δύο μεταβλητές (βάθος ροής, πλάτος πυθμένα), για τις οποίες ισχύει:

$$b = 2y \left(\sqrt{1 + z^2} - z \right)$$

- Η βέλτιστη **ισοσκελής τριγωνική διατομή** είναι αυτή για την οποία $z = 1$, άρα $b = 2y(\sqrt{2} - 1)$.
- Για **κυκλικούς αγωγούς**, η βέλτιστη διατομή είναι η ημικυκλική ($y = D/2$), η οποία είναι και η καθολικά βέλτιστη, καθώς έχει τη μικρότερη βρεχόμενη περίμετρο ($P = \pi y$) για δεδομένο εμβαδό A .
- Στον **σχεδιασμό επενδεδυμένων διωρύγων**, η βέλτιστη διατομή υιοθετείται ως αρχική-θεωρητική λύση, που συχνά απαιτεί προσαρμογή για κατασκευαστικούς και άλλους λόγους (π.χ., όρια ταχυτήτων).

Σχεδιασμός ανεπένδυτων αγωγών (τάφροι)

- Εφαρμόζεται τραπεζοειδής διατομή, η ευστάθεια της οποίας εξαρτάται από τις ιδιότητες του εδάφους, παρά από την υδραυλική του αγωγού.
- Τυπικές μέθοδοι σχεδιασμού:
 - **Μέθοδος επιτρεπόμενης ταχύτητας:** Εκτιμάται εμπειρικά μια μέγιστη ταχύτητα, V_{max} , που δεν προκαλεί διάβρωση στη διατομή.
 - **Μέθοδος συρτικής δύναμης:** Με βάση μια κρίσιμη τιμή της διατμητικής τάσης που προκαλεί διάβρωση και μεταφορά φερτών, ορίζεται μια μέγιστη τιμή της υδραυλικής ακτίνας, ήτοι:

$$\tau_c = \gamma R J_0 \Rightarrow R_{max} = \tau_c / (\gamma J_0)$$

- **Υπολογιστική διαδικασία:** Για δεδομένο υλικό εδάφους εκτιμώνται τα n , z και V_{max} , ενώ για δεδομένη παροχή σχεδιασμού Q και κλίση πυθμένα J_0 υπολογίζονται η υγρή

διατομή, $A = Q/V_{max}$, και η υδραυλική ακτίνα, $R = \left(\frac{n Q}{A \sqrt{J_0}} \right)^{3/2}$

Εδαφικό υλικό	V_{max} (m/s)
Λεπτόκοκκη άμμος	0.6
Χονδρόκοκκη άμμος	1.2
Λεπτό χαλίκι	1.8
Αμμώδης ιλύς	0.6
Ιλυώδης άργιλος	1.0
Άργιλος	1.8
Μαλακός σχιστόλιθος	1.0
Μαλακός ψαμμίτης	2.4
Ιζηματογενή πετρώματα	3.0
Σκληρός βράχος	4.0
Πυριγενή πετρώματα	6.0

- **Τελική διαμόρφωση:** Με γνωστά τα R και A υπολογίζονται τα y και b , τα οποία τροποποιούνται κατάλληλα, με βάση κατασκευαστικούς και άλλους περιορισμούς.

Ειδική ενέργεια

- Ορισμός: Ύψος ενέργειας πάνω από τον πυθμένα:

$$E = y + \frac{V^2}{2g} = y + \frac{Q^2}{2gA^2}$$

- Για $y \rightarrow 0$, τότε $A(y) \rightarrow 0$ και $E \rightarrow \infty$, ενώ για $y \rightarrow \infty$, τότε $E \rightarrow y$.

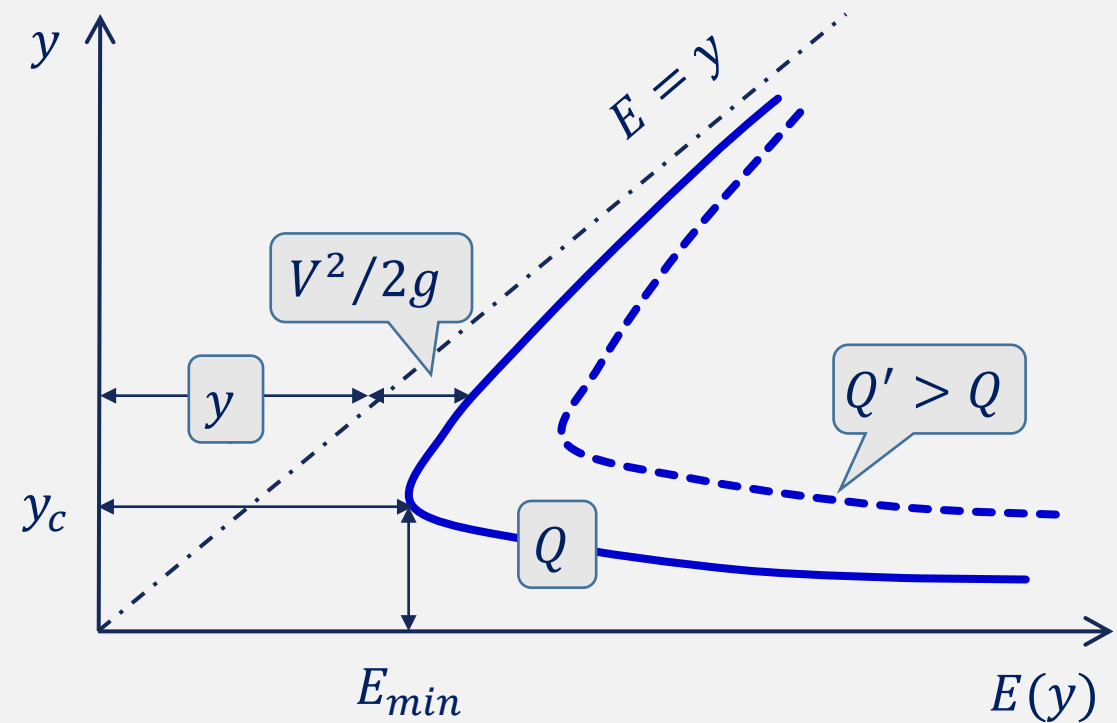
- Για ορθογωνική διατομή ($A = by$):

$$E = y + \frac{Q^2}{2gb^2y^2} = y + \frac{q^2}{2gy^2}$$

- Παραγωγίζοντας ως προς y προκύπτει ($dA/dy = T, D = A/T$):

$$\frac{dE}{dy} = 1 - \frac{Q^2}{gA^3} \frac{dA}{dy} = 1 - \frac{Q^2 T}{gA^3} = 1 - \frac{V^2}{g(A/T)} = 1 - \frac{V^2}{gD} = 1 - Fr^2$$

- Η ειδική ενέργεια γίνεται **ελάχιστη** για $dE/dy = 0$, οπότε $Fr = 1$ (**κρίσιμη ροή**).

Υπολογισμός κρίσιμου βάθους

- Η ελάχιστη ειδική ενέργεια, E_{min} , αντιστοιχεί στο κρίσιμο βάθος, y_c και στην κρίσιμη ταχύτητα, V_c :

$$E_{min} = y_c + V_c^2 / 2g$$

- Για $Fr^2 = 1$ προκύπτει:

$$\frac{V_c^2}{gD_c} = 1 \Rightarrow V_c = \sqrt{gD_c}$$

- Αντικαθιστώντας:

$$E_{min} = y_c + \frac{gD_c}{2g} = y_c + \frac{D_c}{2}$$

Κρίσιμο
υδραυλικό
βάθος

Ορθογωνική διατομή

- Χαρακτηριστικά γεωμετρικά μεγέθη:

$$A = by, T = b, D = y$$

- Παραγωγίζοντας την ειδική ενέργεια:

$$\frac{dE}{dy} = 0 \Rightarrow \frac{Q^2 T}{gA^3} = 1 \Rightarrow \frac{Q^2 b}{gb^3 y_c^3} = 1$$

$$\Rightarrow y_c = \sqrt[3]{Q^2 / gb^2} = \sqrt[3]{q^2 / g}$$

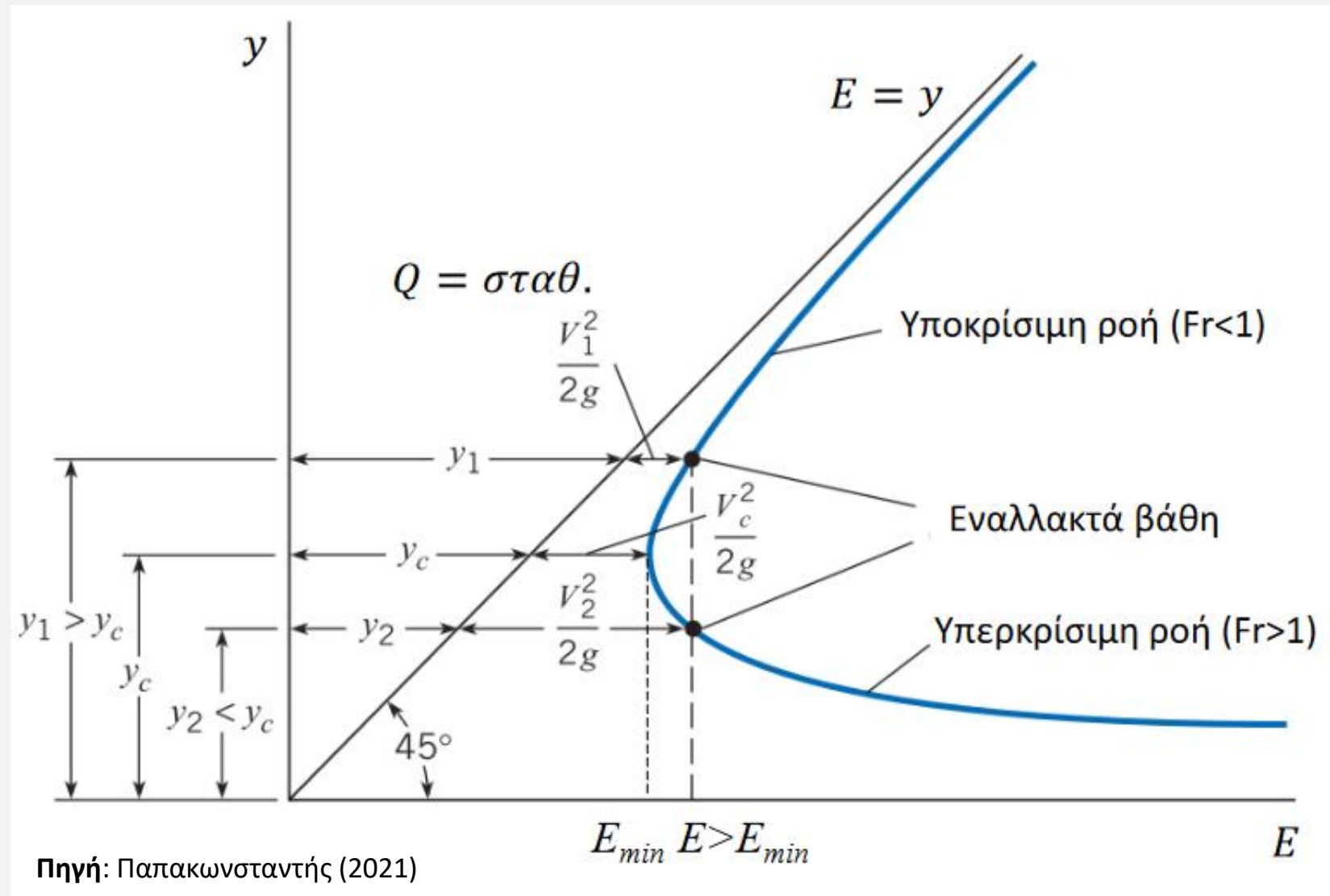
- Ελάχιστη ειδική ενέργεια: $E_{min} = (3/2)y_c$

Παρατηρήσεις:

- Το y_c εκτιμάται θέτοντας $dE/dy = 0$ και απαιτεί δοκιμές (εξαιρέση: ορθογωνική & τριγωνική διατομή).
- Για οποιοδήποτε σχήμα διατομής αγωγού, το κρίσιμο βάθος y_c εξαρτάται μόνο από την παροχή και τα γεωμετρικά χαρακτηριστικά της διατομής, και όχι από την κλίση ή την τραχύτητα του αγωγού.

Εναλλακτά βάθη

- Για $E > E_{min}$ και δεδομένη παροχή Q η ροή μπορεί να υλοποιηθεί με δύο πιθανά βάθη, y_1 και y_2 , τα οποία καλούνται **εναλλακτά**.
- Για $y > y_c$ (βάθος y_2) η ροή είναι **υποκρίσιμη** και ισχύει $Fr < 1$, ενώ για $y < y_c$ (εναλλακτό βάθος y_1) η ροή είναι **υπερκρίσιμη** ($Fr > 1$).
- Για $E < E_{min}$, δεν είναι δυνατή η πραγματοποίηση ροής στον αγωγό με παροχή Q (η παροχή θα πρέπει να μειωθεί).

Κρίσιμη κλίση

- Αν η ροή είναι **κρίσιμη** και **ομοιόμορφη**, τότε η κλίση του πυθμένα, J_0 , είναι ίση με την **κρίσιμη κλίση**, J_c :
- Η κρίσιμη κλίση υπολογίζεται από τη σχέση του Manning:

$$Q = A_c V_c = \frac{1}{n} A_c R_c^{2/3} J_c^{1/2} \Rightarrow J_c = \frac{n^2 Q^2}{A_c^2 R_c^{4/3}} \Rightarrow J_c = \frac{n^2 V_c^2}{R_c^{4/3}}$$

- Επειδή για κρίσιμη ροή ισχύει $V_c = \sqrt{g D_c}$ και δεδομένου ότι $D_c = A_c / T_c$, η παραπάνω σχέση γράφεται:

$$J_c = \frac{n^2 g A_c}{T_c R_c^{4/3}}$$

- Για ορθογωνική διατομή ($A_c = b y_c$, $D_c = y_c$), προκύπτει:

$$J_c = \frac{n^2 g y_c}{[b y_c / (b + 2 y_c)]^{4/3}}$$

- Αν $J_0 < J_c$ η ροή είναι **υποκρίσιμη**, ενώ αν $J_0 > J_c$ η ροή είναι **υπερκρίσιμη**. Στην υποκρίσιμη ροή, το ομοιόμορφο βάθος ροής είναι μεγαλύτερο από το κρίσιμο, ενώ στην υπερκρίσιμη ισχύει το αντίθετο.

Ειδική ενέργεια και παροχή

- Επιλύοντας την εξίσωση ειδικής ενέργειας ως προς την **παροχή**:

$$E = y + \frac{Q^2}{2gA^2} \Rightarrow Q = \sqrt{2gA^2(E - y)}$$

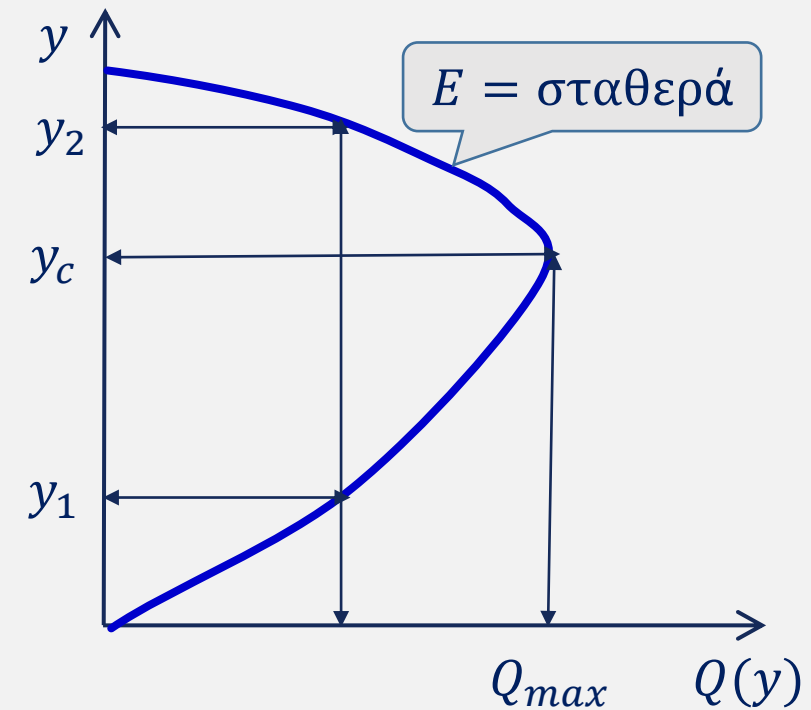
- Για $y \rightarrow 0$, τότε $A(y) \rightarrow 0$ και $Q \rightarrow 0$, ενώ για $y \rightarrow E$, τότε $Q \rightarrow 0$.
- Για δεδομένη ειδική ενέργεια E , υπάρχει ένα βάθος $0 < y < E$ για το οποίο η παροχή **μεγιστοποιείται**. Παραγωγίζοντας:

$$\frac{dQ}{dy} = 0 \Rightarrow \frac{1}{2} \left[\sqrt{2gA^2(E - y)} \right]^{-\frac{1}{2}} \left[4gA \frac{dA}{dy} (E - y) - 2gA^2 \right] = 0$$

- Η παροχή γίνεται μέγιστη όταν η ροή είναι **κρίσιμη**:

$$2 \frac{dA}{dy} (E - y) - A = 0 \Rightarrow 2T(E - y) = A \Rightarrow E = y + \frac{D}{2} \Rightarrow Fr = 1$$

- Για κάθε παροχή $Q < Q_{max}$ υπάρχουν δύο **εναλλακτά βάθη** ροής y_1 και y_2 που αντιστοιχούν στην **υπερκρίσιμη** και **υποκρίσιμη** ροή, αντίστοιχα.

Ειδική δύναμη

- **Ορισμός:** Ορμή ανά μονάδα βάρους του ρευστού:

$$M = \bar{y}A + \frac{Q^2}{gA}$$

\bar{y} : Μέσο υδραυλικό βάθος (όρος πίεσης)

- **Εξίσωση ορμής** μεταξύ διατομών 1 και 2:

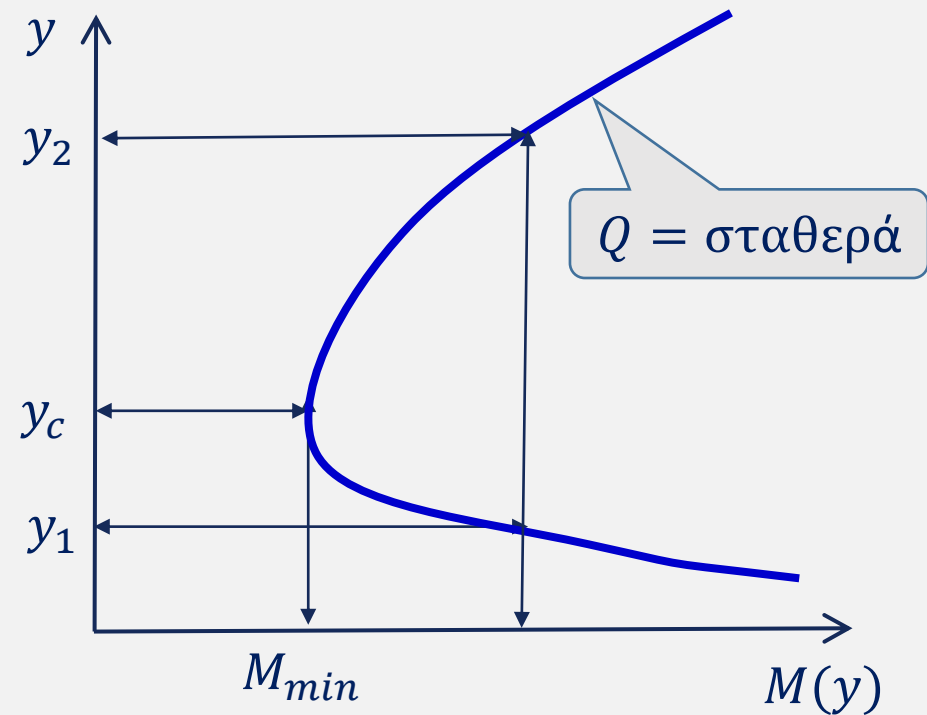
$$(F_{\tau x} + F_{gx})/\gamma = M_2 - M_1$$

- Για **οριζόντιο πυθμένα** ($F_{gx} = 0$) και **αμελώντας τις τριβές** ($F_{\tau x} = 0$), η εξίσωση ορμής γράφεται: $M_1 = M_2$.

- Για $y \rightarrow 0$, τότε $M \rightarrow 0$, ενώ για $y \rightarrow \infty$, τότε $M \rightarrow \bar{y}A$.

- Για δεδομένη παροχή Q , αποδεικνύεται ότι:

- υπάρχει μια ελάχιστη τιμή της ειδικής δύναμης, M_{min} , στην οποία η ροή γίνεται **κρίσιμη**.
- για $M > M_{min}$ υπάρχουν δύο βάθη ροής, y_1 και y_2 , για τα οποία $y_1 > y_2$, τα οποία ονομάζονται **συζυγή** (το βάθος y_1 αντιστοιχεί σε υπερκρίσιμη ροή, ενώ το y_2 σε υποκρίσιμη).
- για $M < M_{min}$ η ροή δεν είναι πραγματοποιήσιμη.

Εφαρμογές θεωρίας κρίσιμου βάθους: Ανύψωση πυθμένα

- Εξίσωση συνέχειας σε ορθογωνικό αγωγό:

$$V_1 y_1 = V_2 y_2$$

- Για ροή χωρίς τριβές μεταξύ των διατομών 1 και 2:

$$y_1 + \frac{V_1^2}{2g} = y_2 + \frac{V_2^2}{2g} + \Delta z \Rightarrow E_2 = E_1 - \Delta z$$

- Συνδυάζοντας τις δύο σχέσεις προκύπτει:

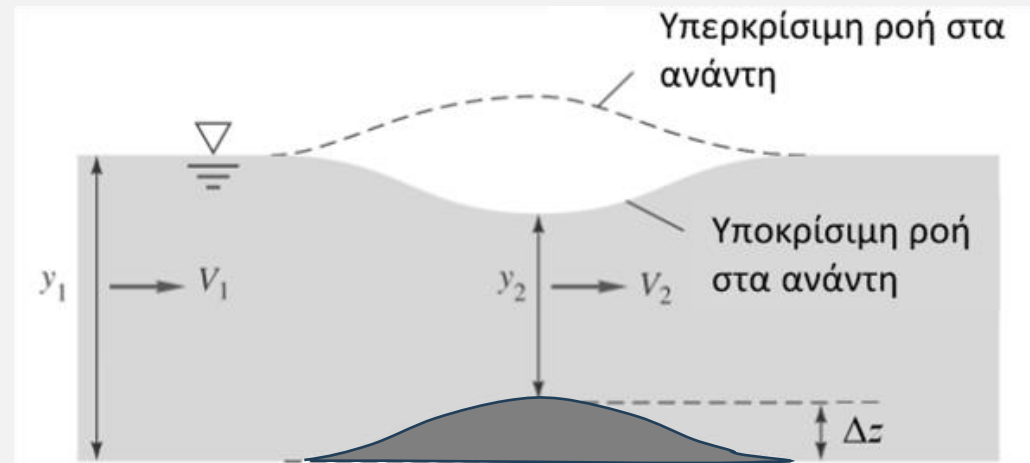
$$y_2^3 - E_2 y_2^2 + \frac{y_1^2 V_1^2}{2g} = 0$$

- Για σχετικά μικρό Δz , η εξίσωση έχει μία αρνητική λύση και δύο θετικές:

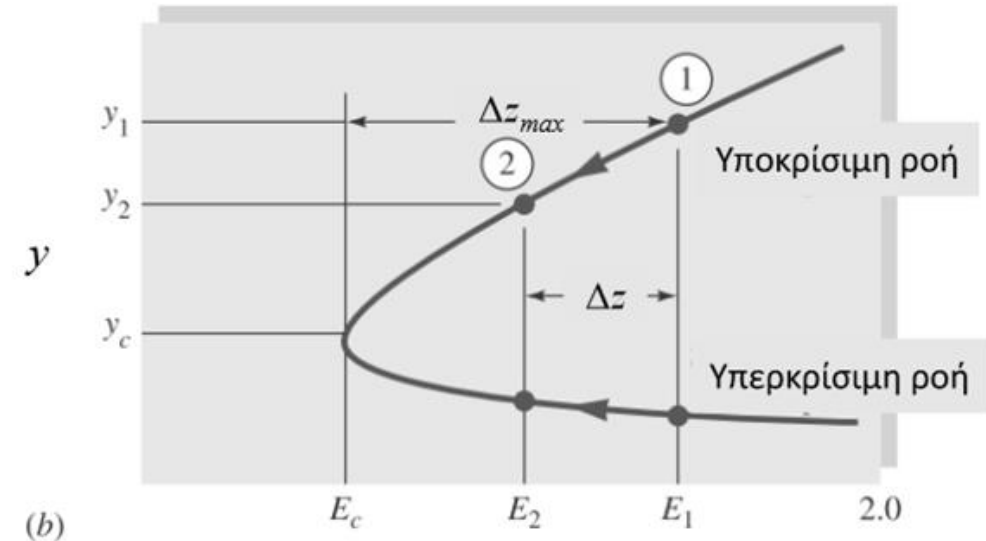
- Αν $Fr_1 < 1$ (υποκρίσιμη ροή) \rightarrow πτώση στάθμης

- Αν $Fr_1 > 1$ (υπερκρίσιμη ροή) \rightarrow άνοδος στάθμης

- Μέγιστη ανύψωση για υλοποίηση ροής: $\Delta z_{max} = E_1 - E_c$

(a)

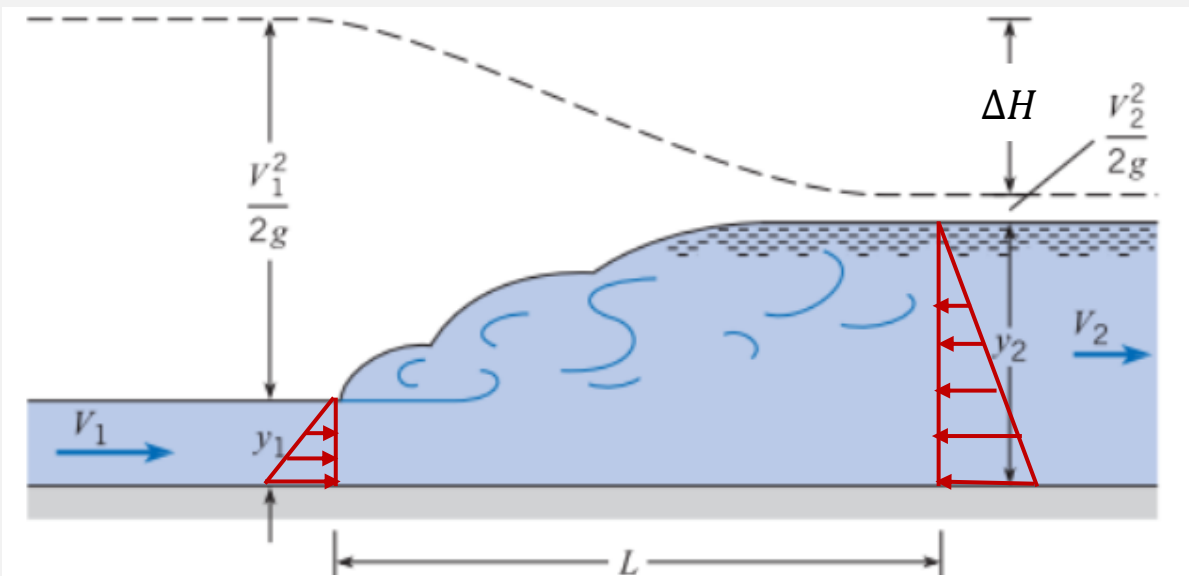

(b)

Πηγή: Παπακωνσταντής (2021), μετά από προσαρμογή

Εφαρμογές θεωρίας κρίσιμου βάθους: Υδραυλικό άλμα

- ❑ Μετάβαση από υπερκρίσιμη σε υποκρίσιμη ροή → απότομη αύξηση βάθους ($y_1 > y_2$) και απώλειες ενέργειας λόγω ανάπτυξης τύρβης → y_1, y_2 : συζυγή βάθη
- ❑ Στο τμήμα μήκους L ο πυθμένα θεωρείται οριζόντιος, και γίνονται οι επιπλέον παραδοχές ότι:
 - η ροή ανάντη και κατάντη του υδραυλικού άλματος θεωρείται ομοιόμορφη
 - αμελούνται οι διατημητικές τάσεις των στερεών ορίων (οι απώλειες Δh οφείλονται στην τύρβη)
 - η κατανομή της πίεσης είναι υδροστατική

Πηγή: Παπακωνσταντής (2021), μετά από προσαρμογή

Πηγή: <https://www.lmnoeng.com/Channels/HydraulicJump.php>

Υπολογισμοί για ορθογωνικό αγωγό μικρής κλίσης (<2%)

- Εξίσωση ορμής μεταξύ των διατομών 1 και 2 (μικρή κλίση, αγνοείται ο όρος της βαρύτητας):

$$\Sigma F = F_{p1} - F_{p2} = \rho Q(V_2 - V_1) \Rightarrow \bar{p}_1 A_1 + \rho Q V_1 = \bar{p}_2 A_2 + \rho Q V_2 \Rightarrow M_1 = M_2$$

όπου \bar{p}_1, \bar{p}_2 οι πιέσεις στο κέντρο βάρους των επιφανειών A_1 και A_2 , αντίστοιχα.

- Στον ορθογωνικό αγωγό ισχύει: $\bar{p}_1 = \rho g y_1 / 2, \bar{p}_2 = \rho g y_2 / 2, A_1 = b y_1, A_2 = b y_2, q = Q / b$

- Εξίσωση συνέχειας: $q = Q / b = V_1 y_1 = V_2 y_2$

- Αντικαθιστώντας προκύπτει μια δευτεροβάθμια εξίσωση, της οποίας δεχόμαστε τη θετική λύση:

$$y_1^2 - y_2^2 = \frac{2V_1^2 y_1}{g y_2} (y_1 - y_2) \Rightarrow \left(\frac{y_2}{y_1}\right)^2 + \frac{y_2}{y_1} - 2Fr_1^2 = 0 \Rightarrow \frac{y_2}{y_1} = \frac{1}{2} \left(-1 + \sqrt{1 + 8Fr_1^2} \right)$$

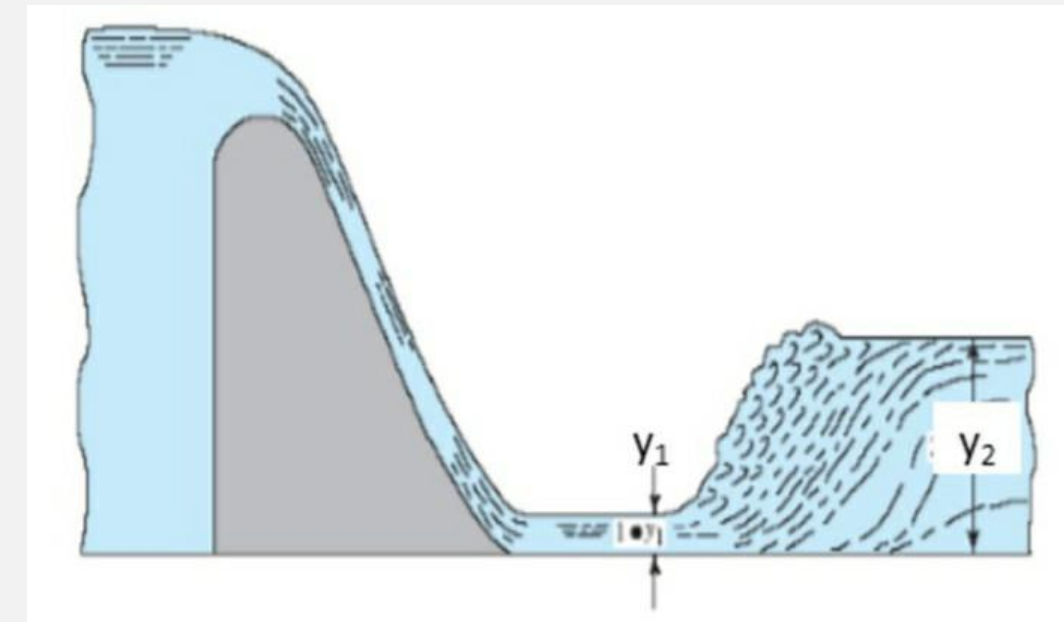
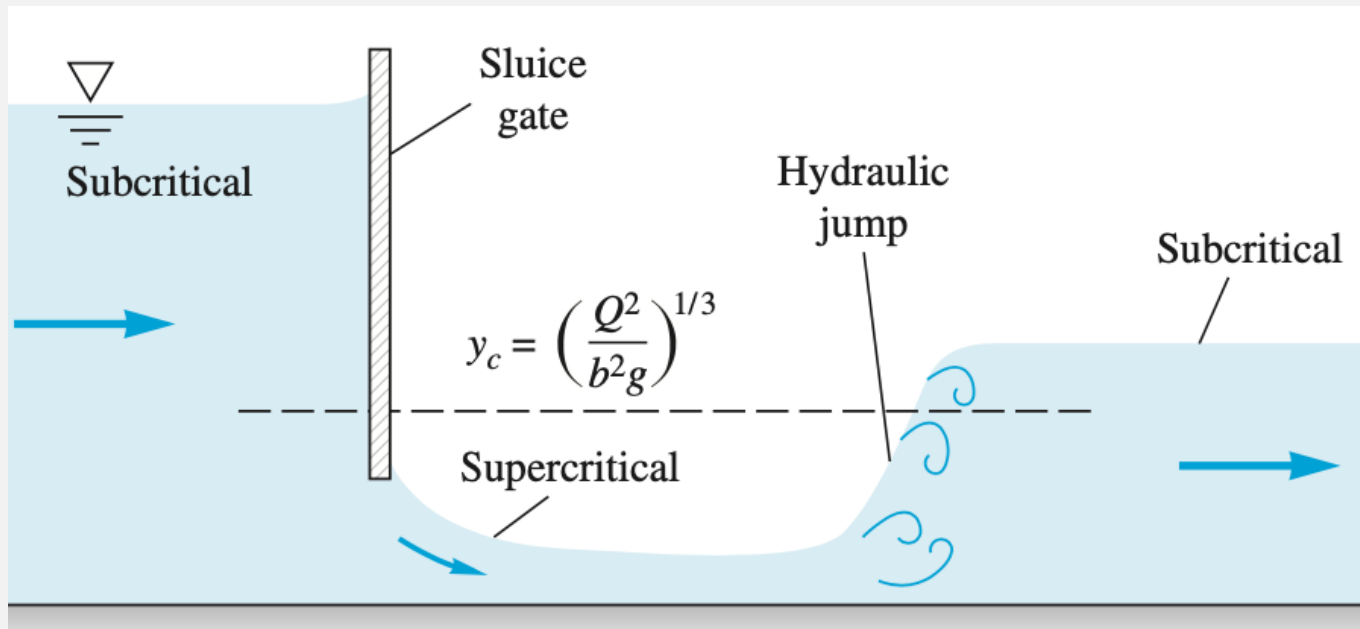
- Αν είναι γνωστό το y_1 , τότε υπολογίζεται το y_2 , και αντίστροφα, διατυπώνοντας την παραπάνω σχέση ως προς τον λόγο y_1 / y_2 και εισάγοντας την τιμή του Fr_2 .

- Μήκος υδραυλικού άλματος: $L \approx 6y_2$ ($4 < Fr_1 < 18$)

- Απώλειες ενέργειας: $\Delta h = E_1 - E_2 = \frac{(y_2 - y_1)^3}{4y_1 y_2}$

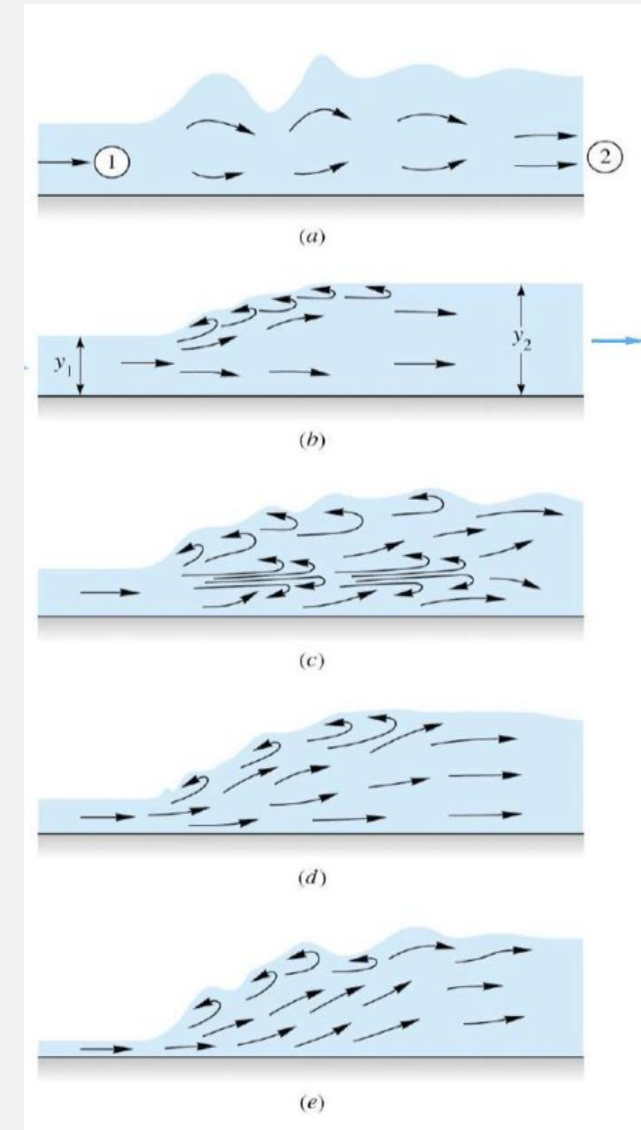
Τυπικές περιπτώσεις εμφάνισης υδραυλικού άλματος

- Απότομη μείωση της κλίσης του πυθμένα ενός αγωγού από υπερκρίσιμη σε υποκρίσιμη.
- Τοποθέτηση **θυροφράγματος μικρού ανοίγματος** ($< y_c$) σε αγωγό με **υποκρίσιμη ροή** \rightarrow η ροή γίνεται υπερκρίσιμη αμέσως κατάντη του θυροφράγματος ($y_1 > y_c$) και στη συνέχεια υποκρίσιμη ($y_2 < y_c$).
- Παρεμβολή **υψηλού εμποδίου** ($> y_c$) σε αγωγό με υπερκρίσιμη ροή, που αναγκάζει τη ροή να ανέλθει σε σχετικά μεγάλο ύψος.
- Στο πέρας αγωγού, που ροή πρέπει να καταλήξει σε **μεγαλύτερο υψόμετρο**, π.χ. σε ταμιευτήρα.

Κατηγορίες υδραυλικού άλματος

- $Fr_1 = 1.0$: Η ροή είναι κρίσιμη και δεν εμφανίζεται άλμα ($y_1 = y_2$).
- $1.0 < Fr_1 < 1.7$: Το άλμα δεν είναι εμφανές, προκαλείται μόνο ένας κυματισμός.
- $1.7 < Fr_1 < 2.5$: Σχηματίζεται ένας μικρός στρόβιλος, κατάντη του οποίου η ροή συνεχίζει να είναι ομαλή και λεία (ασθενές άλμα).
- $2.5 < Fr_1 < 4.5$: Δημιουργείται εσωτερική αστάθεια και έντονη κυματική κατάσταση στην κατάντη ροή για αρκετά μεγάλο μήκος (δονούμενο ή ταλαντούμενο άλμα, μη επιθυμητό γιατί προκαλεί ισχυρή διάβρωση).
- $4.5 < Fr_1 < 9.0$: Το άλμα είναι ολοκληρωμένο και το πέρας του στροβίλου σηματοδοτεί το πέρας των υψηλών ταχυτήτων (μόνιμο άλμα). Το άλμα αυτό είναι ευσταθές και χρησιμοποιείται για **ελεγχόμενη καταστροφή ενέργειας** (π.χ. διαμόρφωση λεκάνης ηρεμίας κατάντη υπερχειλιστή).
- $Fr_1 > 9.0$: Το άλμα είναι ισχυρό, με έντονο κυματισμό στα κατάντη, και πολύ μεγάλο μήκος ανάπτυξης.

Βιβλιογραφία

- Νάνου-Γιάνναρου, Α., *Υδραυλική κλειστών αγωγών υπό πίεση*, Εκπαιδευτικές σημειώσεις ΕΜΠ, 2020.
- Παπακωνσταντής, Η., *Ροή σε αγωγούς με ελεύθερη επιφάνεια*, Εκπαιδευτικές σημειώσεις ΕΜΠ, 2021.
- Παπανικολάου, Π. Ν., *Στοιχεία μόνιμης ροής σε αγωγούς υπό πίεση & αγωγούς με ελεύθερη επιφάνεια*, 271 σ., Τομέας Υδατικών Πόρων και Περιβάλλοντος – Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο, 2014 (<https://www.itia.ntua.gr/2145/>).
- Στάμου, Α., *Εφαρμοσμένη Υδραυλική – Ροή υπό πίεση και με ελεύθερη επιφάνεια*, 2η Έκδοση, Εκδόσεις Παπασωτηρίου, 2012.

Χρησιμοποιήθηκε επίσης υλικό από προσωπικές σημειώσεις του συγγραφέα για το μάθημα «Ροή με Ελεύθερη Επιφάνεια», το οποίο είχε διδάξει ο Γεώργιος Νουτσόπουλος, κατά το ακαδημαϊκό έτος 1996-97